



ДОСЛІДЖЕННЯ МОЛОДИХ УЧЕНИХ

УДК 658.5(477)

Антонова І.В., викладач

Східноєвропейський університет економіки і менеджменту

ПРОБЛЕМИ І ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ МАЛОГО ПІДПРИЄМНИЦТВА В УКРАЇНІ

Проведено аналіз розвитку малого підприємництва в Україні, виділені найважливіші його чинники, що впливають на розвиток, зроблені пропозиції з подальшого покращення розвитку малого підприємництва в Україні.

***Ключові слова:** сталий розвиток, економічна стійкість, конкурентний ринок, інноваційна діяльність, соціальна економіка, інвестиційно-інноваційний потенціал, соціальний захист, демократизація ринкових відносин, податкова політика, фінансово-кредитна політика, бізнес-центр.*

ВСТУП

В жорсткому конкурентному середовищі вітчизняні підприємства можуть успішно діяти завдяки створенню механізму забезпечення стійкого стану на ринку. Під механізмом стійкості на рівні підприємства необхідно розуміти сукупність економічних, екологічних і соціальних факторів. Економічна стійкість в більшості забезпечує досягнення стійкості і в інших напрямках функціонування підприємства. Економічну стійкість підприємств на конкурентному ринку сучасна теорія і практика поєднує з забезпеченням конкурентоспроможності. Цей підхід закладено в основу чинного стратегічного менеджменту.

Стійку діяльність підприємств можна забезпечити за рахунок інноваційної діяльності, пошуку нових рішень та ідей, тобто – підприємництва.

Для успішного існування і стійкого розвитку підприємства повинні бути конкурентоспроможними не тільки на внутрішньому, але й на зовнішньому ринку. Якщо підприємству притаманні риси підприємницької структури, то в нього є всі шанси бути конкурентоспроможним і займати стійке положення на ринку. Тільки



постійне вдосконалення, пошук нового, використання новітніх технологій і методів організації виробництва та управління допоможуть підприємствам досягти й утримати стійке положення на конкурентному ринку [7].

ПОСТАНОВКА ЗАВДАННЯ

Проаналізувати стан малого підприємництва в Україні на сьогоднішній день, виявити позитивні і негативні сторони їх розвитку, а також виокремити найважливіші чинники що гальмують розвиток малого підприємництва.

Метою статті є розвиток малого підприємництва в Україні.

РЕЗУЛЬТАТИ ДОСЛІДЖЕННЯ

Особливістю сучасного етапу розвитку економіки України є пошуки конструктивних напрямів і механізмів її прискореного, динамічного зростання. Створення нової парадигми суспільних відносин спонукає до суттєвих перетворень в системі державного управління економікою. Тривалий спад і стагнація економіки країни, її областей, незважаючи на ознаки стабілізації, продовжують ставити питання щодо життєздатності і стійкості держави передусім у довгостроковому періоді. В зв'язку з цим, формування стратегії економічного розвитку країни та окремих її регіонів виступає домінантою, одним із найважливіших факторів зростання в умовах розбудови української держави як незалежної та рівноправної серед інших держав світу.

Побудова соціально орієнтованої ринкової економіки можлива передусім за активного залучення в даний процес регіональних структур, посилення їх ролі та розширення функцій. Ефективна регіональна політика здатна забезпечити раціональне використання природно-ресурсного, виробничого, трудового, інвестиційно-інноваційного потенціалів, врахувати географічні, історичні та соціальні особливості кожної території задля комплексного соціально-економічного розвитку як окремого регіону, так і країни в цілому.

Становлення ринкових відносин в економіці України вимагає вирішення ряду проблем з удосконалення управління територіями, тобто трансформації місцевого управління. Однією з таких проблем є посилення зацікавленості міської влади, керівників підприємств та організацій території у виявленні й реалізації внутрішніх регіональних виробничих і комерційних можливостей на підставі використання раціонального розподілу повноважень управління між державними, регіональними та місцевими органами. Ефективне використання місцевих сировинних і трудових ресурсів створює передумови



зниження рівня витрат на виробництво продукції, підвищення її конкурентоспроможності та формування сприятливих умов розвитку як внутрішнього, так і зовнішнього ринків. У даному контексті акцентується увага на управлінні розвитком території зі створенням відповідного механізму постійного вдосконалення управління. При цьому потрібно чітко делегувати певні повноваження щодо розвитку взаємовигідних відносин з регіонами та забезпечити вдосконалення організаційно-економічного механізму управління безпосередньо розвитком території.

Розробка нових підходів до забезпечення ефективного механізму управління територією має особливо важливе значення для великих промислових міст, які обумовлюють розвиток промисловості країни. Результати аналізу сучасного стану взаємовідносин державних та регіональних органів свідчать про те, що за рахунок ефективного залучення у виробничий процес місцевих сировинних і трудових ресурсів, удосконалення організаційно-економічного механізму управління розвитком території створюються передумови забезпечення стабільності економіки кожного регіону та України в цілому.

Основою соціально-економічного розвитку регіонів є всебічний і послідовний розвиток малого підприємництва, яке створює умови для підвищення рівня зайнятості населення, наповнення місцевих бюджетів, адже цей сектор економіки зорієнтований на задоволення попиту саме регіональних ринків. Це обумовлює необхідність продовження реалізації курсу ринкових реформ, невід'ємною частиною якого є всебічна підтримка розвитку малого підприємництва, яке опирається на ринкові методи господарювання.

Створення сприятливого середовища для формування та функціонування суб'єктів малого підприємництва, розвиток яких є одним з дійових засобів розв'язання нагальних соціально-економічних проблем, розглядається місцевими органами влади як одне з першочергових завдань.

Великою мірою роль малого підприємництва полягає у вирішенні питання зайнятості, що проявляється, насамперед, у здатності малого та середнього бізнесу створювати нові робочі місця і поглинати надлишкову робочу силу. Особливо це стосується нинішнього стану справ як в Україні в цілому, так і в нашому регіоні зокрема. Адже в той час, коли йде процес скорочення робочих місць на великих підприємствах, малі фірми не тільки зберігають, але й створюють нові робочі місця. З огляду на це, як, до речі свідчить і зарубіжна статистика, мале підприємництво є більшим стабілізуючим фактором, ніж велика індустрія.

Окрім вирішення проблем створення нових робочих місць, формування конкурентного ринкового середовища та відповідної



кон'юнктури ринкової економіки, малі підприємства виконують ще ряд важливих функцій.

Зокрема в країнах з ринковою економікою малі підприємства відіграють велику роль в стимулюванні технологічних інновацій, створюючи їх у 2-2,5 рази більше, ніж великі компанії.

Крім того, створення і діяльність великої кількості малих підприємств забезпечує стабільний розвиток регіональної економіки. Завдяки більш високій конкуренції вони краще забезпечують місцеві ринки товарами і послугами і в той же час значно менше дестабілізують ситуацію на ринку робочої сили при банкрутстві окремих з них в порівнянні з великими підприємствами [3].

Малі підприємства використовують здебільшого місцеві ресурси, міцніше прив'язані до місця свого розташування. Крім того вони є значним джерелом поповнення місцевих бюджетів, часто беруть участь у спонсорованні місцевих програм, будучи зацікавленими в економічному розвитку території, на якій вони знаходяться.

Крім інших вищезазначених функцій підприємництва виділяються саме та, що воно виступає важливим джерелом фінансового та організаційного забезпечення соціального захисту, вносить визначальний внесок у зменшення соціальної напруги і демократизації ринкових відносин. Саме мале підприємство своїми руками забезпечує свій рівень життя воно є фундаментальною основою у формуванні середнього класу. Досить важлива роль малого підприємства полягає і в тому, що воно виступає інвестором вітчизняної економіки, а також сприяє розширенню експортних можливостей держави [3].

Аналіз стану малого підприємництва показує, що сектор малого бізнесу в Україні перебуває на початковому етапі розвитку і характеризується високим ступенем неефективності. За теперішньої ситуації розвиток малого бізнесу в Україні повинен стати вирішальним чинником для вдосконалення економічних механізмів: цей напрямок потребує ефективної державної підтримки, яка повинна бути спрямована на створення позитивного економічного та правового клімату. І це особливо потрібне тому, що малий бізнес пов'язаний із значним ризиком. В США спостерігається тенденція :в перший рік роботи свого існування банкрутує половина новостворених малих підприємств, а через 5 років залишається тільки 25% від початкової кількості. В Японії 7 із 10 підприємств припиняють свою діяльність протягом перших п'яти років. Жорстока конкуренція, нестача початкового та обігового капіталу, підвищена чутливість до зовнішніх факторів можуть обернутись для будь-якої фірми крахом. Тому згубним для малого підприємництва є відсутність знань і досвіду в галузі фінансів, права, недостатня компетентність в управлінні фірмою. Як свідчить статистика, тільки 5% з числа новостворених



підприємств в Україні можна вважати успішними, 35% зникають вже протягом першого року діяльності. Решта 60% ледве зводять кінці з кінцями [2].

Звичайно, якщо порівняти вище наведені показники з промислово розвинутими країнами, то вони в нас ще досить низькі (табл. 1).

Таблиця 1

Кількість суб'єктів малого бізнесу на 1 тис. населення [8]

Країни	Кількість суб'єктів малого бізнесу на 1 тис. населення
США	74
Італія	68
Японія	50
Великобританія	46
Країни ЄС	45
Україна	6
В т.ч. Черкаська область	5

Частка зайнятого населення в таких підприємницьких структурах вищезгаданих країн становить від 54 до 78 відсотків, а частка у виробництві валового продукту (ВВП) – 52-72 відсотки.

У розвинутих країнах малому підприємництву приділяється першочергова увага з боку урядових органів, приватних структур, громадських організацій. Для них встановлені сприятливі законодавчі умови, відповідне інституціональне середовище. Через малі підприємства тут набагато легше впроваджувати нові технології у виробничо-промисловому комплексі, сільському господарстві, переробній промисловості та ін.

Незважаючи на ту велику роль, яка відводиться малому і середньому бізнесу, розвиток підприємництва як в Україні в цілому, так і в нашому регіоні не відповідає вимогам часу.

Як стверджують самі підприємці, найхарактернішими факторами, які гальмують цей розвиток є наступні:

1. Організаційно-правові труднощі започаткування бізнесу, особливо на стадії переходу від реєстрації до початку діяльності.
2. Недоступність кредитних ресурсів як для започаткування, так і для ведення бізнесу чи його відновлення, недостатні зв'язки міжнародними фінансовими організаціями по залученню інвестицій і грантів.
3. Переважно декларативний характер державної підтримки підприємства, неоднозначність та суперечливість чинної нормативно-правової бази.
4. Територіальні диспропорції, тобто концентрація малих підприємств довкола промислових центрів і майже відсутність їх у віддалених районах і селах.



5. Несприятлива (тобто фіскальна) податкова політика, непомірний тягар оподаткування (особливо в питаннях начислення на заробітну плату, що призводить до значної тінізації в малому бізнесі.)
6. Доволі громіздка система бухгалтерського обліку та звітності.
7. Обмежені можливості для захисту від протиправних посягань.
8. Криза неплатежів та проблеми з формуванням нових взаємозв'язків, каналів збуту.
9. Слабкість інфраструктури малого підприємництва.
10. Недостатність професійних знань та досвіду тих, хто займається малим та середнім бізнесом.

Однією з найвагоміших перепон на шляху розвитку малого бізнесу є відсутність фінансових ресурсів для інвестиційного розвитку, а значить і сповільнення розвитку інвестиційних процесів, які є рушійною силою економічного зростання [5].

В країнах з розвинутою економікою найбільш поширеною формою фінансової підтримки малого бізнесу (70%) є кредитні ресурси банків. Держава всіляко сприяє зацікавленості кредитним установам надавати пільгові кредити початківцям і залучає до цієї справи різні верстви населення. Для цього створюють спеціальні урядові програми для молоді, безробітних, непрацюючих жінок, реалізація яких здійснюється через вибрані банки. З метою заохочення виконання таких програм держава формує систему мотивацій-виділення додаткових кредитних ресурсів, встановлення пільгової системи оподаткування для кредиторів тощо. Банківська система є гнучкою, а тому має багато переваг. При банках видаються мікро кредити, створюються лізингові фірми, венчурні та інвестиційні фонди, які в різних формах також мають пряме чи опосередковане відношення до реалізації подібних програм розвитку малого підприємництва. Однак в Україні за умови обмеженості кредитних ресурсів, високі ціни на гроші та великого ризику, процентні ставки є надто високими і не можуть бути джерелом інвестицій для малого бізнесу.

В Україні існують спеціалізовані джерела підтримки малих підприємств-це державна фінансова допомога та міжнародна донорська допомога.

Державна фінансова допомога реалізується через Український фонд підтримки підприємництва, Український державний фонд підтримки фермерських господарств та державний інноваційний фонд. Але ці фонди не стали дійовим інструментом реалізації державної програми підтримки бізнесу, так як формуються з тих же обмежених інвестиційних ресурсів, які в державі відсутні.

Міжнародна донорська допомога здійснюється через міжнародні фінансові організації – Європейський банк реконструкції та розвитку, Американський фонд підтримки підприємництва в західних країнах,



Німецький фонд сприяння підприємництву, фонд Євразія, Каунтерпат, ПАУСІ тощо. Однак кошти надто малі для масового розвитку підприємництва, та й не завжди вони спрямовані на формування фінансової підтримки малого бізнесу.

Намагаючись якось вирішити проблему відсутності інвестиційних ресурсів, підприємці утворюють громадські організації-кредитні спілки та позичкові кола взаємного кредитування. Однак великого поширення такі форми ще не отримали і основна причина криється в таких же мізерних доходах, які отримують підприємці.

Звуження вказаних джерел інвестиційних ресурсів переносить центр ваги на власні кошти, яких є надто мало і тому процеси розвитку протікають надто повільно.

Потужні можливості закладені в податковій політиці. Активна державна підтримка малого бізнесу проявляється у встановлених законодавчо податкових пільгах. Поширені твердження про надто великий податковий пресинг є дещо перебільшені. Податкова система цілком підходить середньому та великому бізнесу, але, безумовно, ускладнює започаткування та розвиток малого. Система оподаткування повних і командних товариств, приватних фірм малого підприємництва повинна бути наближена до оподаткування підприємців, які працюють без створення юридичної особи. Так працює весь світ. Маючи повну відповідальність перед кредиторами чи інвесторами, вони отримують від держави пільги стосовно оподаткування. Це дає змогу фірмі-початківцю утвердитись на ринку, накопичити запас капіталу, та захистити від вимивання обігових коштів.

Податкова політика повинна включати перевірену досвідом країн розвинутої економіки систему пільг: диференційована система оподаткування в залежності від величини обороту, - "податкові інвестиційні кредити" на засоби, що направляються на розширене виробництво за рахунок власних ресурсів, податкові скидки на прибуток, пільгове формування спеціальних цільових резервних фондів за рахунок неоподаткованого прибутку, пільгове оподаткування оновленого асортименту продукції, система стимулюючих заходів по потоку інвестицій в компанії, які спеціалізуються на фінансуванні невеликих фірм з інноваційними технологіями [6]. Останні є надзвичайно важливим для нашої економіки, так як може стати стимулом до розвитку венчурного підприємництва в малому бізнесі та запровадження вітчизняного "франчайзигну". Наприклад, Японія застосовує податок на прибуток в розмірі 42%, а для малого бізнесу - 30%. Англія відповідно 35% і 29%. В США використовують диференційований підхід до оподаткування прибутку. Перші 50 тис. дол. прибутку обкладаються податком 15%, прибуток від 50 тис. до 75 тис. дол. - за ставкою 25%, прибуток більше 75 тис. дол. - 34%. У



Франції протягом перших 5 років роботи фірми ставка податку зменшується на 50%. Вдвічі меншою є ставка податку для підприємців Німеччини, щорічний прибуток не перевищує 3 млн марок. Уряд Японії і Швеції дозволяє компаніям створювати за рахунок неоподаткованого прибутку фонд спеціального призначення для фінансування майбутніх інвестицій. Шведські фірми мають змогу відкладати половину прибутку в такі фонди, зберігаючи ці кошти у формі безпроцентних вкладів в банку і використовуючи їх по мірі необхідності. Податкова політика Японії передбачає пільги не тільки на затрати, але й на результати виробництва. Така продукція, як математичне забезпечення ЕОМ цілком не оподатковується. Товарно-новинки впродовж 3 років після впровадження в обсязі 20% також звільняються від податку.

ВИСНОВКИ

Проведені дослідження показують, що для покращення діяльності та підтримки малих підприємств необхідно:

1. Реформувати фінансово-кредитну і податкову політику.
2. Суттєву роль у фінансовій підтримці малого бізнесу повинні відігравати залучені вітчизняні та іноземні інвестиційні компанії у різних формах та за напрямками вкладення.
3. Для динамічного розвитку підприємницьких структур незалежно від їх форм власності потрібно сформувати систему державного регулювання і підтримки малого підприємництва.

Підвищення ролі та значення малих підприємств в економіці України висунуло нові вимоги до формування відповідної ринкової інфраструктури (фінансово-кредитні інститути, біржі, інвестиційні фонди і компанії, інформаційні консультативні фірми, бізнес-центри і т.п.), тому державні органи повинні більше уваги приділяти формуванню її основних елементів і виробленню належної законодавчої бази. Реалізація цих заходів надасть нашим підприємцям значні можливості для самореалізації. Тим самим підприємство може досягти підвищення своїх показників до рівня розвинутих країн [6].

SUMMARY

In this article the analysis of development of small enterprise is conducted in Ukraine, his major factors which influence on development are selected, suggestions are done from the subsequent improvement of development of small enterprise in Ukraine. It allowed, to find out the positive and negative sides of their development, and also select major factors that brake development of small enterprise.



СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Закон України "Про Національну програму сприяння розвитку малого підприємництва" від 21.12.2000 № 2157-III
2. Буряк П.Ю., Маринець В.П. Податкове стимулювання розвитку малого бізнесу в Україні // Фінанси України. – 1999. – № 6. – С. 95-98.
3. Дуб Л. Питання розвитку малого бізнесу в Україні // Вісник Української Академії державного управління при Президенті України. – 2000. – № 2. – С. 162-168.
4. Єфименко Т. Напрямки розвитку податкового потенціалу малого підприємництва // Вісник Української Академії державного управління при Президенті України. – 2001. – № 3. – С. 141-148.
5. Кирпот О. Висококонцентроване суспільне виробництво – основа малого підприємництва // Вісник Української Академії державного управління при Президенті України. – 2000. – № 2. – С. 127-134.
6. Кондратюк Т. Державна політика підтримки малого бізнесу: зміст і механізм реалізації // Вісник Української Академії державного управління при Президенті України. – 2001. – № 4. – С. 111-118.
7. Экономика предприятия: Учебник / Под ред. О.И. Волкова. – М.: ИНФРА, 1999.
8. www.ukrstat.gov.ua

Надійшла до редакції 29 серпня 2008 р.